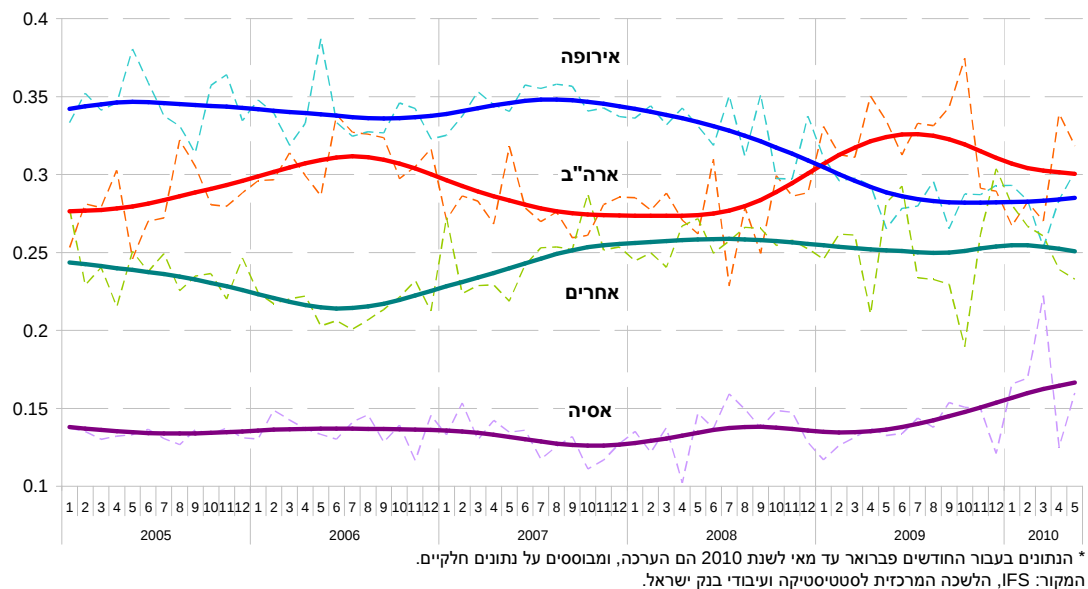

הרכב יצוא הסחורות הישראלי לפי היעדים הגיאוגרפיים

- משקל היצוא לאירופה בסך היצוא הישראלי ירד לאחרונה, ואילו משקל היצוא למדינות אסיה ולמדינות מתפתחות אחרות עלה. במקביל עלה בחודשים האחרונים משקל היצוא הישראלי בסך היבוא לאסיה.
- משקל היבוא מאסיה ביבוא העולמי הולך ועולה בשיעור ניכר בשנים האחרונות, במקביל לירידת משקלו של היבוא מאירופה ומארה"ב.
- מבדיקה שערבנו עולה שאם היבוא של כל שותפות הסחר של ישראל יעלה ב-10 אחוזים, היצוא הישראלי יעלה בשיעור דומה – 9.5 אחוזים.
- נמצא שהיצוא הישראלי יעלה בשיעור דומה, 9.3 אחוזים, גם בתרחיש של גידול לא מאוזן בסחר העולמי (כמו זה שאנו עדים לו בשנים האחרונות) - צמיחת היבוא של ארה"ב ושל אירופה ב-7.5 אחוזים וצמיחה של 12.5 אחוזים ביבוא של אסיה ושל שאר העולם.

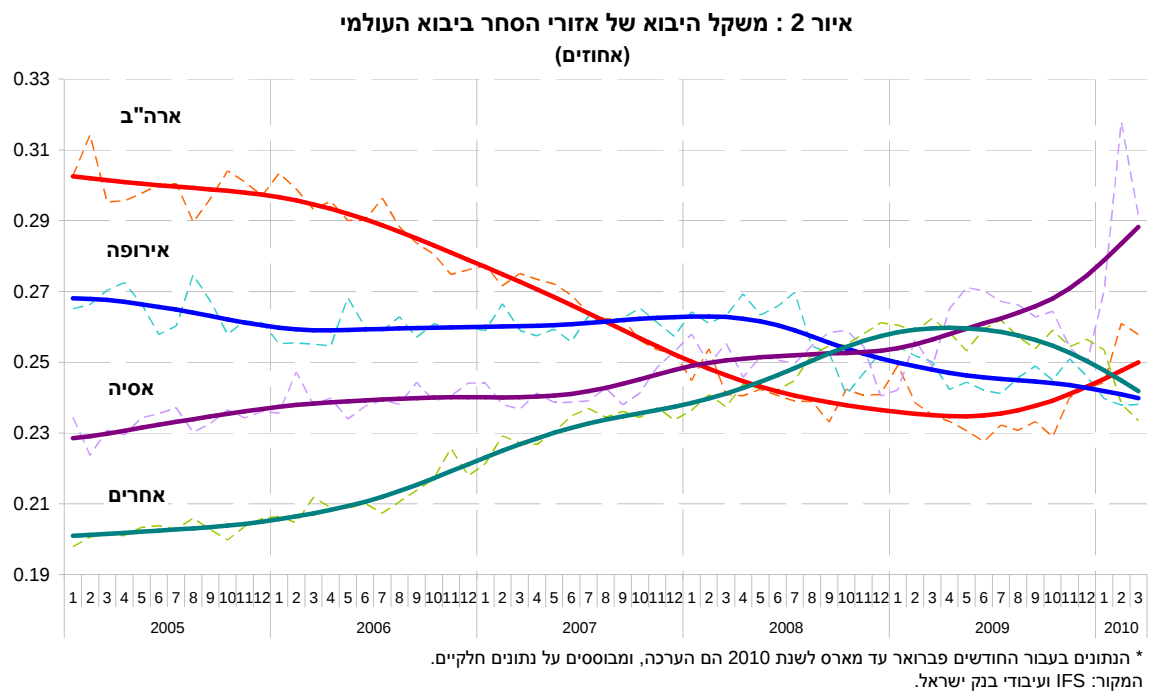
בשנים האחרונות אנו עדים לשינוי בהרכב היצוא הישראלי לפי היעדים הגיאוגרפיים (איור 1): יעדי היצוא המרכזיים של ישראל בשנים האחרונות היו האיחוד האירופי (33 אחוזים), ארה"ב (28 אחוזים) ואסיה (15 אחוזים) - להלן שלושת אזורי הסחר העיקריים - ואילו מתחילת 2008 אנו עדים למגמת ירידה במשקלה של אירופה ביצוא הישראלי. מאוחר יותר, מהרביע השני של 2009, החלה מגמת עלייה במשקלה של אסיה ביצוא זה, לאחר שנים רבות של משקל קבוע בשיעור של כ-15 אחוזים.

איור 1: התפלגות היצוא מישראל לפי קבוצות ארצות (השיעור מסך היצוא, נתונים מנוכי עונתיות ונתוני מגמה)

השינוי בהרכב היצוא הישראלי עשוי לנבוע משינוי במשקלם של אזורי הסחר האלה ביבוא העולמי - אם ההרכב הגיאוגרפי של היצוא הישראלי וזה של היבוא העולמי מתפתחים בהקבלה. באיור 2 מוצגת

התפתחות המשקלות של אזורי הסחר העיקריים ביבוא העולמי משנת 2005 עד הרביע הראשון של 2010.¹ האיור מצביע על שבמהלך התקופה הנסקרת הייתה ירידה מתמשכת במשקל היבוא מארה"ב בסך היבוא העולמי, וירידה מתונה יותר במשקל היבוא מאירופה. לעומת זאת עלה משקל היבוא ממדינות אסיה והמדינות האחרות.² בתקופה האחרונה אנו רואים תמונה קצת אחרת: מגמת הירידה במשקלה של ארה"ב בסחר העולמי כנראה נבלמה, ורמתו קבועה יחסית החל מהמחצית השנייה של שנת 2008; ירידת משקלה של אירופה בסחר העולמי הואצה מאמצע שנת 2008, לעומת ירידה מינורית מ-2005 עד אמצע 2008, ואילו עליית משקלן של יתר המדינות במהלך השנים 2005 עד אמצע 2008 נבלמה, והוא אף החל לרדת מהרביע השני של שנת 2009.

מהאיורים עולה כי ההתפתחויות ארוכות הטווח בהרכב היבוא העולמי שונות מאלו של הרכב היצוא הישראלי. ההבדלים הבולטים ביותר הם ירידה מואצת במשקלה של ארה"ב ביבוא העולמי לעומת עליית משקלה ביצוא הישראלי ועלייה מואצת של משקל המדינות האחרות ביבוא העולמי, לעומת עלייה מתונה יותר ביצוא של המשק הישראלי אליהם. התפתחויות אלו מצביעות, כפי שיוסבר בהמשך, על הגברת החשיפה היחסית של היצוא הישראלי לארה"ב, לעומת ירידה בחשיפתו היחסית למשקים האחרים.

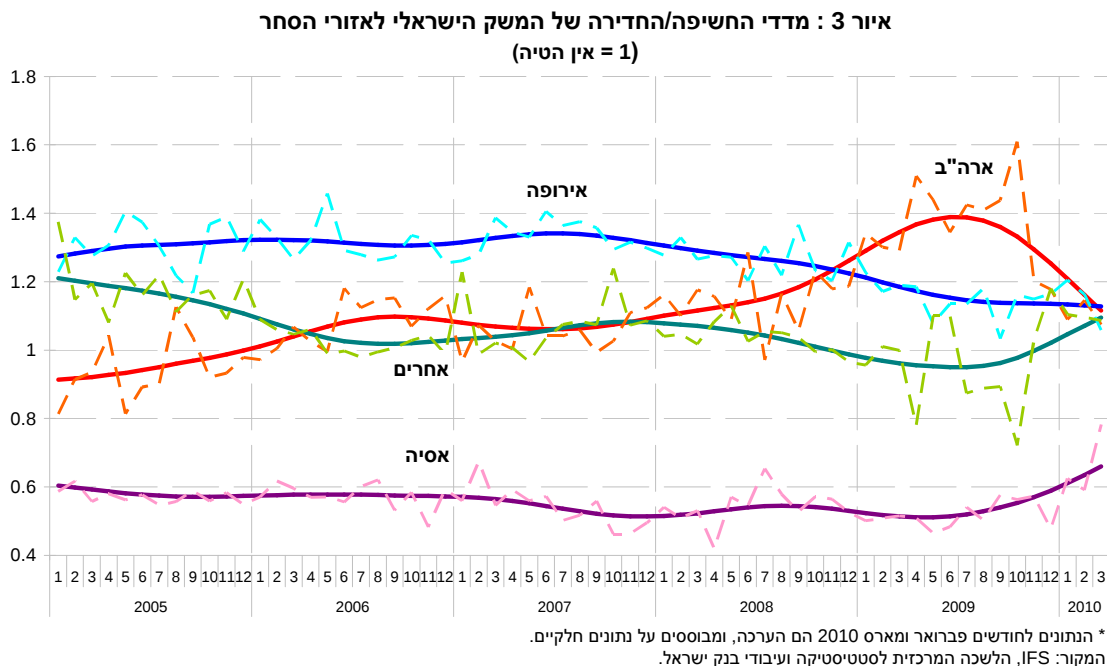
¹ נתוני היצוא של ישראל כוללים את היצוא ללא אניות, מטוסים ויהלומים לפי מדינות. נתוני המדינות נסכמו על פי אזורי הסחר, כפי שהם מוגדרים כאן: ארה"ב - ארה"ב; אירופה - 27 מדינות האיחוד; אסיה - הודו, סין, יפן, הונג קונג, טיוואן, סינגפור, תאילנד, פיליפינים וקוריאה; אחרים - מזרח אירופה, מערב אסיה, דרום אמריקה, אמריקה המרכזית, המזה"ת ואפריקה. לגבי כל אזור המתואר כאן חושב הסחר החיצוני שלו. לדוגמה: הסחר של האיחוד האירופי כולל את הסחר של האיחוד האירופי עם שאר אזורי הסחר, אך ללא הסחר הפנים-אירופי, והסחר של אסיה כולל את הסחר של מדינות אסיה עם שאר האזורים, אך ללא הסחר הפנימי בין מדינות אסיה. הסיבה לכך היא שהיבוא הפנימי של אזורי הסחר פחות רלוונטי לבחינת הביקושים ליצוא הישראלי.

² קבוצת המדינות האחרות כוללת את דרום ומרכז אמריקה ומרכזה, מזרח אירופה, מערב אסיה, המזרח התיכון ואפריקה. בסך הכול מכסים אזורי הסחר המתוארים כאן כ-96 אחוזים מהיצוא הישראלי.

כדי לתת ביטוי להטיה של המשק הישראלי לאזורי סחר בעולם חושב מדד להטיה היחסית. המדד נבנה כיחס שבין משקל אזור הסחר ביצוא הישראלי לבין משקלו בעולם. ערך גבוה מאחת יצביע על הטיה או חשיפת יתר לאזור הסחר, ולהפך. המדד מבטא גם את החדירה היחסית של היצוא הישראלי למשקים בעולם. כדי לראות זאת יש לשים לב שהיחס האמור הוא גם היחס שבין משקל היצוא הישראלי ביבוא של אזור הסחר למשקלו של סך היצוא הישראלי בעולם. אם המשקל של היצוא הישראלי ביבוא של אזור סחר מסוים גבוה מהמשקל של סך היצוא הישראלי ביבוא העולמי, משמע שהחדירה היחסית של היצוא הישראלי למשק זה גבוהה, והמדד יקבל ערך גבוה מאחת, ולהפך. לדוגמה: את המדד עבור ארה"ב ניתן לחשב כדלקמן:

$$INDEX_USA = \frac{\frac{\text{export of israel to usa}}{\text{total export of israel}}}{\frac{\text{total import to usa}}{\text{total import to world}}} = \frac{\frac{\text{export of israel to usa}}{\text{total import of usa}}}{\frac{\text{total export of israel}}{\text{total import of world}}}$$

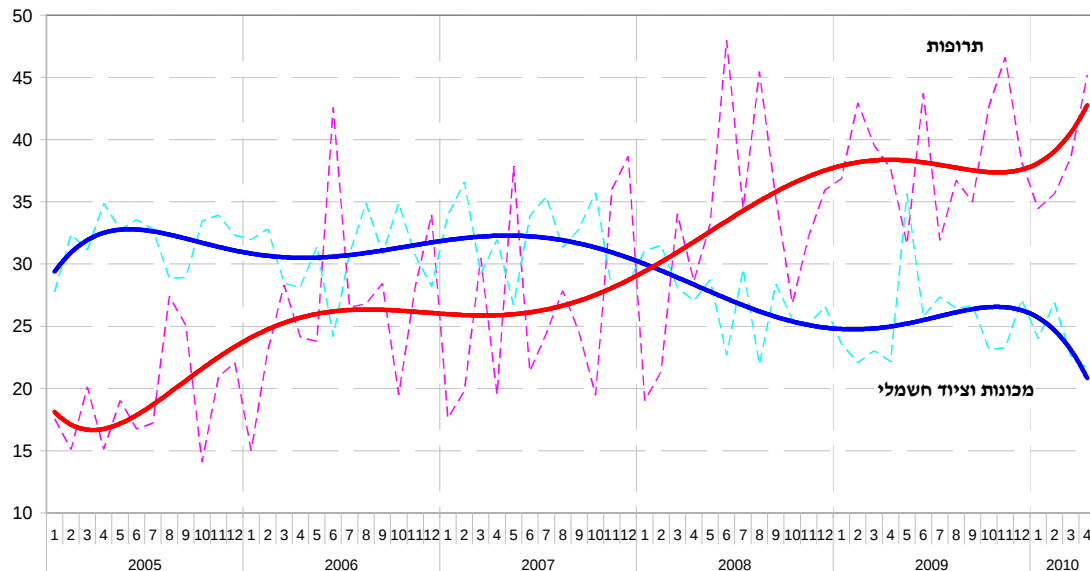
באיור 3 מוצג המדד עבור ארבעת האזורי הסחר לאורך זמן. אנו רואים חשיפת יתר של היצוא הישראלי לאירופה, בעיקר לנוכח חשיפת חסר למדינות אסיה. מהאיור עולה כי בתחילת התקופה הנסקרת לא הייתה חשיפה חריגה כלשהי כלפי ארה"ב; חריגה התפתחה רק במהלך השנים האחרונות - בין היתר, עם פתיחת מפעל המעבדים למחשב בארץ והירידה ביצוא של סחורות אלו לאחר מכך.

ההבדלים בהתפתחויות בין ישראל לעולם, המתבטאים במדדי החשיפה של המשק הישראלי לעולם, עשויים לנבוע מהתפתחות מואצת (או מואטת) של ענף יצוא ספציפי, אם משקלות הענף ביצוא לאזורי הסחר שונים. היצוא לארה"ב, לדוגמה, עתיר מאוד בתרופות. מבדיקה שערכנו נמצא כי המשקל של ענף זה ביצוא

לארה"ב עולה פי שניים ויותר על משקלו הממוצע ביצוא הישראלי. בחינה של סך היצוא הישראלי מעלה כי בשנים האחרונות גדל היצוא של תרופות מישראל בשיעורים גבוהים מאלה של שאר ענפי היצוא. ואכן, בחינת הרכבו של היצוא לארה"ב מלמדת שמשקל התרופות בו גדל בשיעור מואץ ביחס לשאר הענפים (איור 4). בדיקה מקבילה של ההרכב הענפי של היצוא לשאר אזורי הסחר לא גילתה שינוי מהותי כלשהו.

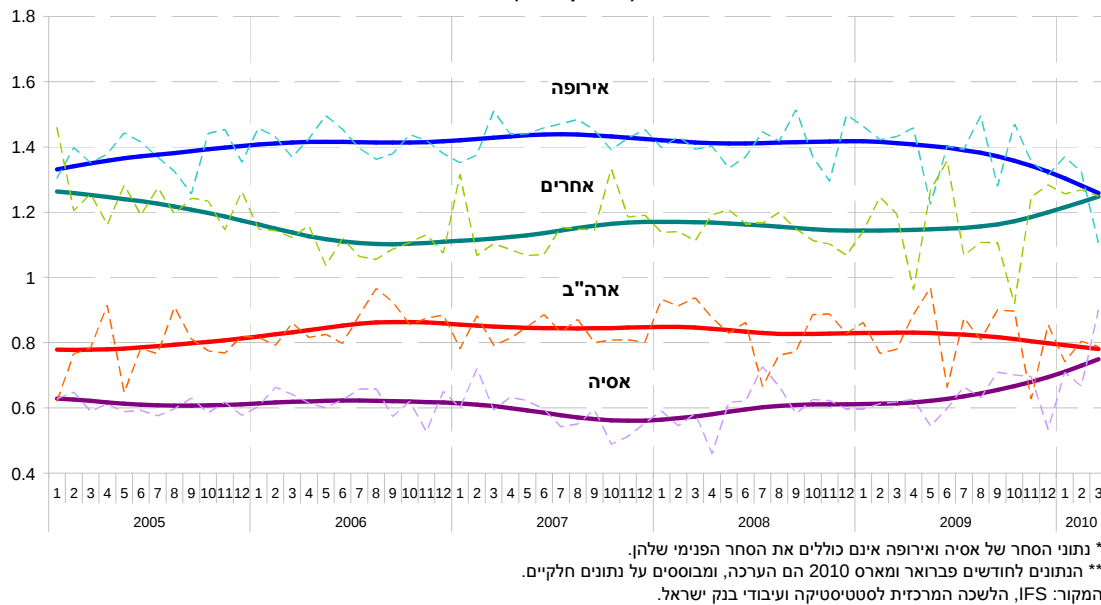
איור 4 : משקלות הענפים המרכזיים ביצוא של ישראל לארה"ב
(המשקל מסך היצוא)

כדי לנטרל את ההשפעה החריגה של ענף התרופות וענף המעבדים למחשב על ההתפתחויות בחשיפה היחסית לאזורי הסחר חישבנו את מדדי החשיפה בלי היצוא של רכיבים אלו. מאיור 5 עולה כי מדדי החשיפה בלי ענף התרופות והמעבדים יציבים יחסית לאורך השנים; מכאן שהרכב היצוא הישראלי לפי אזורי סחר מצליח להתאים את עצמו להרכב הסחר העולמי - ביטוי לגמישות יחסית של היצואנים הישראליים להתפתחויות בעולם. לגבי התקופה האחרונה אנו רואים כי המשק הישראלי מגביר את החשיפה לאסיה ולשאר השווקים, דבר המתבטא בעלייה של מדד החשיפה היחסי. משמעות הדבר היא כי גידול משקלה של אסיה ביצוא הישראלי מהיר מגידול משקלה של אסיה ביבוא העולמי.

אנו סבורים כי מוקדם לקבוע אם גידול משקלה היחסי של אסיה ביצוא הישראלי אכן משקף הסטת סחר, ויש להמתין ולבדוק אם מדובר בגידול פרמננטי. אם המגמות האמורות יימשכו, יהיה מקום להסיק כי הן מצביעות על הסטת סחר, הנובעת משינוי מבני ביעדי היצוא של ישראל. שינוי מבני זה בתקופה האחרונה התאפשר בהשפעת המשבר העולמי וההתפתחויות שבאו בעקבותיו: ההתאוששות המואצת באסיה לעומת ההתאוששות המתונה של הביקושים מהמערב והציפייה למשבר נוסף באירופה הפכו את החדירה לשווקים במזרח לכדאית. זאת שלא כמו בשנים קודמות, שגם בהן הביקושים מאסיה גדלו בשיעור גבוה מאלו של אירופה וארה"ב, אך אז ההרכב הגיאוגרפי של היצוא הישראלי התפתח בהתאם להתפתחות ההרכב הגיאוגרפי של היבוא בעולם. המשבר העולמי ב-2008 והחששות ממשבר נוסף באירופה העמידו בספק את היכולת של שוקי המערב להמשיך ולצמוח, ועל רקע זה ייתכן שבחודשים האחרונים אנו עדים להסטת סחר מאירופה לאסיה.

**איור 5 : מדדי החשיפה/החדירה של המשק הישראלי לאזורי הסחר
(1 = אין הטיה)**

החשיפה של המשק הישראלי לאירופה וחשיפת הסחר שלו לאסיה לעומת מגמת הירידה במשקלותיהן של אירופה וארה"ב ועליית משקלה של אסיה בסחר העולמי מעוררים את השאלה עד כמה שינויים בסחר העולמי ובהרכבו ישפיעו על היצוא הישראלי. לשם כך אמדנו את גמישות יצוא הסחורות הישראלי לפי אזורי הסחר ביחס לסך יבוא הסחורות של אזורים אלו. אמידה זו מראה כי היצוא הישראלי רגיש לשינויים בביקושים של אסיה (1.15) יותר מאשר לביקושים של האיחוד האירופי וארה"ב - 0.77 ו-0.92, בהתאמה (לוח 1). לפיכך, בהנחה שהסחר העולמי יגדל בעשרה אחוזים, גידול זהה של סך היבוא של אזורי הסחר יוביל לגידול דומה של היצוא הישראלי – 9.5 אחוזים; לעומת זאת גידול לא-מאוזן של הסחר העולמי - צמיחה של היבוא ב-7.5 אחוזים בארה"ב ואירופה לעומת 12.5 אחוזים באסיה ובשאר העולם³ - יביא אף הוא לגידול דומה של היצוא הישראלי, 9.3 אחוזים. משמעות תוצאה זו היא שבין אם הצמיחה בעולם תהיה מאוזנת ובין אם היא תהיה מוטה כלפי אסיה והמדינות המתפתחות, היצוא הישראלי הנובע מצמיחה זו אמור לגדול באותה מידה.

³ הפער בין צמיחת של היבוא של המדינות המתפתחות והמתעוררות לזו של המדינות המפותחות, ששיעורו כ-5 נקודות אחוז, מתבסס על פרסום של ה-IMF: "World Economic and Financial Surveys, World Economic Outlook", אפריל, 2010.

לוח 1: השפעת גידול של עשרה אחוזים בסחר העולמי על היצוא הישראלי

מקדם	משקל גוש הסחר ביצוא הישראלי*	גידול מאוזן של 10 אחוזים	גידול לא מאוזן של 10 אחוזים	
0.77	28.6	30.8	30.2	ארה"ב
0.92	29.9	32.7	32.0	האיחוד האירופי
1.15	15.4	17.1	17.6	אסיה
1.05	26.1	28.9	29.5	יתר הארצות
0.94	100.0	109.5	109.3	סה"כ

* ממוצע ערכי המגמה לשנים 2009 עד מאי 2010.